

2. SARF AKDİ

2.1. Tanımı Ve Meşruiyeti

Sarf, çevirmek, savmak, çare, nakletmek, altın parayı gümüş para ile değiştirmek, bir paranın diğerine üstün oluşu anlamına gelen “s-r-f” (صرف) fiilinin mastarıdır. Sarf işini meslek edinen kişiye (kuyumcu) “sarrâf” veya “sayrafi” denilir, çoğulu ise “sayârif” ve “sayârife” şeklinde gelir. Fıkhi bir terim olarak sarf, her iki bedeli (ıvaz) semen olan satım akdidir.

Satım akdi gibi insanların ihtiyaçların karşılamak için meşru kılınmıştır. sarf akdi, faiz ile ilişkilenmediği sürece geçerli ve caiz bir akitir.

2.2. Mahiyeti Ve Kuruluşu

Klasik fıkhıta sarf akdi satım akdinin bir türüdür. Farkı her iki bedelinde semen niteliğinde olmasıdır. Klasik dönemde sarf akdi altının altınla altının gümüşle veya gümüşün gümüşle çapraz değişimi şeklinde uygulanmış, sonraki zamanlarda fels olarak adlandırılan bakır alaşımından yapılan madeni paralarla da sarf akti olur mu olmaz mı diye tartışmışlar. Zaman içinde bu da caizdir demişler. Günümüzde ise sarf akdi, kâğıt para çerçevesinde döviz alım satım işlemlerini (kambiyo) içerecek şekilde mütalaa ediyoruz.

Sarf akdi, faizli akitlerin en kolay ve en yaygın uygulanabildiği akit türüdür. Bunun sebebi ise mesela siz buğday biriktirip buğdayı buğdayla satmak için bir faizcilik yapmak isteseniz koca bi depo tutacaksınız. O buğdayı yükletmek için hamal tutacaksınız. O buğdayı taşımak için araba tutacaksınız. O buğdayın bozulmaması için riskleri ortadan kaldıracaksınız. Yani zahmetli bir iş yapmış olacaksınız. Ama altın döviz para gibi şeylerle siz faizcilik yapacaksanız hiç bişey yapmanıza gerek yok. Para bozulmaz. Hiç zahmetsiz bu işi insanlar yapar. İslam hukukçuları sarf akti ile insanların çok kolay faize düşeceklerini bildikleri için bu konu da ince ince detaylandırarak sarf aktinin çerçevesini çizmişler.

Sarf akdi, **mali muamele ehliyetine sahip kişiler** tarafından icab ve kabul ile kurulan konusu nakit/para olan bir akitir. Mali muamele ehliyetine sahip kişiler ne demektir? **Akıllı, baliğ ve rüşt sahibi** olması. Unsurları tamam olan bir sarf akdinin sahih olarak kurulması için aşağıdaki şartlara dikkat edilmesi gerekir.

1- Nakit/para kendi cinsi ile değiştirildiğinde eşit; farklı cins ile değiştirildiğinde fazlalık ile değişimi caizdir. Buna göre altını altın ile gümüşü gümüş ile veya herhangi bir parayı kendi cinsi olan para ile değiştirildiğinde eşit değişim gerekir. Altın ve gümüş kendi içerisinde değiştirildiğinde ağırlık ölçü birimiyle tartılarak eşit olarak değiştirilirler. Çapraz olarak değiştirildiğinde fazlalıkla değiştirilebilirler. Günümüz döviz işlemlerinde her ülkenin parası ayrı cins kabul edilir. Bu sebeple cinsler arası değişimdeki değer farklılıkları faiz kabul edilmez.

Altın altınla veya gümüş gümüşle değiştirildiklerinde ayar farklılıkları dikkate alınmaz. Eşitlik söz konusudur. Buna göre 14 ayar altın ile 24 ayar altın bir midir ? diye bir soru sorulur. O zaman biz burda altın nedir? Sorusunu sorarız. Aslında 24 ayar altın saf altın demektir. Ondan aşağı düşüldükçe içine bakır gibi madenlerin girdiğini görürüz. 22 ayar altın

demek iki ayarı bakır olan altın demek 14 ayar altın demek 10 ayarı bakır olan altın demektir. Dolayısıyla her ikisinde de altın olmayan başka bir maden var anlamına gelir. Peki biz burda neye altın diyecez? Diye sorulduğunda fukaha birşeyin yarından fazlası ne ise onun adını alır. 24 ayarın 12 ayarını geçtikten sonra onun adı altındır. Altın adı geçtikten sonra iyisi kötüsü aranmaz. Birbiriyle değiştirildiği zaman eşit ve peşin değiştirilmek zorunda.

2- Bedellerin peşin olarak teslim (kabz) edilmesi gerekir. Bu hususta fıkıh ekolleri arasında ittifak bulunmaktadır. Hanefî ve Şâfîiler, akdin taraflarının bedenlen ayrılmadan karşılıklı teslimi gerçekleştirmeleri halinde peşin teslim şartının gerçekleştiğini kabul ederler. Mâlikiler ise, icab ve kabul ile akit kurulduktan sonra karşılıklı teslimin, bedenlen ayrılmış olmasalar da mecliste geciktirilmesi halinde akdin batıl olacağı görüşündedirler. Yani aldım sattım derhal. Ama Hanefî ve Şafiler diyorlar ki meclis sürdükçe caizdir. Bu nerden geliyor. Elden ele manasına geliyor. Karşılıklı teslimin aynı zamanda kağıt üzerine yazmakla da (kaydi kayıt)olabileceğini söylüyorlar.

3- Sarf akdinde bedellerin peşin kabzedilmesi şartının sonucu olarak bu akitte vade ve şart muhayyerliği geçerli olmaz. Yani sana 3 gün sonra veririm demek caiz olmaz. Çünkü bu meclis içinde gerçekleşmesi gereken bir akittir. Vade ve şart muhayyerliği ile kurulan sarf akdi batıldır. Vade ve şart muhayyerliği hakkı tanınan kişi, meclis sona ermeden bu şartlardan vazgeçerse, akit sahih hâle geliyor.

Bedellerin kaydi nitelikte de olsa tarafların hesabına intikal etmesi halinde yapılan sarf akdi sahih olur. Bu sebeple vadeli döviz ve altın işlemleri sahih değildir.

2.3. Hükümü

Sarf akdi sahih olarak kurulduğunda mülkiyetin intikalini doğurur.

ARAPÇA METNİN TÜRKÇESİ

Sarf akti O semenin cinslerinin birbirleriyle satımıdır. (semenden kastı altın ve gümüştr.) Bu altın ve gümüşün darb edilmiş olanı kalıba dökülmüş olanı ve külçe olanı birdir. Bir gümüşü bir gümüşle satarsan bir altını bir altınla satarsan caiz olmaz. Ancak misli misline peşin satarsan caiz olur. Bunun biçimlendirilmesine itibar edilmez.(altından vazo veya bilezik yapmışlar)(**cevdet=iyilik**) İyi-kötü kalitesine bakılmaz. Eğer altın ve gümüşü toptan satarsa sonra mecliste birbirine eşit olduğunu anlarsa (caiz olur) meclis içerisinde bu bilinemezse veya eşit olmadığı ortaya çıkarsa bu satış caiz olmaz. Altının gümüşle gümüşün altınla fazlalıkla satışı caizdir. Ve toptan satışı da caizdir.(**Hemen kabzetmek suretiyle**) iki dirhem ve bir dinarın satışı caizdir iki dinar bir dirhem karşılığında.(**Çünkü her biri ötekini karşılıyor.**) 11 dirhem 10 dirhem 1 dinar karşılığında satılması caizdir.

Kim bir (gümüşle) süslenmiş kılıç satın alsa öyle bir fiattır ki gümüş miktarının kadrinden daha fazla bir bedele satın alsa caizdir.(20 gr gümüş süslemesini 25 gr fiatına alabilir. Satış esnasında gümüş süsün miktarı kadarını peşin kabzetmesi gerekir. (meclisten ayrılmadan önce)

3. KARZ AKDİ

3.1. Tanımı Ve Meşruiyeti

Karz, asıp, kesip ,koparmak anlamına gelen “K-r-d” (قرض) fiilinin mastarıdır. Karz kelimesi Türkçeye borç kelimesi ile tercüme edilir. Ama kafa karışıklığına sebep oluyor bu tanım. Misli geri verilmek üzere zimmette oluşan borca denir. Günümüz hukukunda karza tüketim ödöncü adını veriyorlar.

Fıkıh ilminde, akdî (borç istiyorsunuz borç veriyor) veya akit dışı sorumluluk sonucunda (gittiniz adamın arabasının camını kırdınız bin lira borçlandınız) zimmette oluşan borca deyn, yardım maksadıyla verilip misli geri alınan borca ise karz adı verilmiştir. Ancak nihayetle karz da deyn kavramının kapsamındadır. Diğer bir ifade ile deyn karzı kapsayan bir kavramdır.

3.1.1. Terimler:

İkrâz : Borç verme

Mukrîz : Borç veren

Müstakriz : Borç isteyen

Mukraz : Borç verilen mal/akdin konusu

İslam dini müminlere genel olarak iyi/hayırlı işler yapmayı emretmiş ve bunu kurtuluşa ermenin yolu olarak göstermiştir. (el-Hacc, 22/77). İslam hukukçuları ihtiyaç sahiplerini içerisinde bulundukları güç durumdan çıkmalarına yardımcı olmayı hayırlı işleri öğütleyen nassların kapsamı içinde ele almışlardır. Bu özelliği itibarıyla de ihtiyaç sahibine talep etmesi halinde borç vermeyi mendub bir fiildir. Ancak borç verenin ve alanın özel şartlarına göre karz farklı hükümler kazanır. Gücü yeten kişinin zaruret halindeki kişiye borç vermesi ve böyle bir kişinin talepte bulunması farz/vacip; haram işlerde kullanacak kişiye borç vermek ve bu durumda borç talep etmek haram; mekruh işlerde kullanacak kişiye borç vermek ve bu durumda talepte bulunmak mekruh olur.

3.2. Mahiyeti

Hanefi hukukçular, borç verilen malın misli daha sonra geri alındığı için karz akdini âriyet akdi kapsamında ele almış ve mecazi âriyet olarak adlandırmışlardır. Mecazi demelerinin sebebi, ariyet akdinde ödünç verilen malın kendisi geri alınırken karz akdinde aslının değil mislinin alınmasıdır. Bu şekil benzerliğine rağmen Hanefi hukukçular, karz akdinin mülkiyeti borçluya (**müstakrize**) geçer ama ariyette mülkiyet geçmez. Karzda alır kullanır mislini alır verir ama ariyette kendisini alır kullanır yine kendisini verir.

Karz akdi, mukrizin müstakrizden ilave maddi bir bedel talep etmemesi sebebiyle bir teberru akdidir. Karz akdinin borçtan yararlanmak şeklindeki yararı müstekrize aittir. Mukriz ise teberruda bulunmuştur. Akdin sona ermesiyle borç verdiği malın mislini almış olsa da bu karşılıklı bir eksiklik vardır. Bu eksiklik ancak Allah'ın sevabı ile giderilir. Karz akdini bir mübadele akdi (ıvazlı) olarak değerlendirmek yerinde olmaz. Çünkü karz veren ve karz alan bu ilişkiyi ticari bir mal değişimi gerçekleştirmek amacıyla yapmamaktadır. Bunda amaç müstakrize yardımdır.

3.3. Kuruluşu

Hanefilere göre karz akdinin rüknü, diğer akitlerde olduğu gibi, icab ve kabuldür. Diğer mezhepler karz akdinin unsurlarını satım akdinde olduğu üzere taraflar, akdin konusu ve siğa şeklinde tespit etmişlerdir. Tarafların borç verme ve almayı kabul etme anlamına gelen bir sözleri ile karz akdi kurulur.

Karz akdinin kurulması için borç verenin (mukriz) teberru ehliyetine yani âkil, bâliğ ve reşid olması ve kendi malından borç vermesi gerekir. Mukrizin kendi malından borç vermesi gerektiği şartı (başkasının malından borç veremez) Hanefiler bakımındandır.

Karz akdi, kendisinden ancak tüketme yolu ile yararlanan mallar üzerinde kurulan bir akittir. Bu mallar hacim ölçüsü ağırlık ölçüsü ile alınıp satılan mallar ile büyüklükleri birbirine yakın olup tane ile satılan mallar (el-adediyyât el-mutekâribe)dir. Ancak bu ölçü birimleri ile satılan malların karz akdine konu olabilmesi için piyasada benzeri/eşitinin (mislinin) bulunması şarttır. Hanefi hukukçular, karz akdinin ancak misli mallarla kurulabileceğini kabul etmişlerdir. Kıyemi malların karz akdine konu olmasını ise, (kıyeminin ya kendisi ya değeri verilir misli verilmez) değer biçmedeki farklılıkların anlaşmazlığa yol açacağı gerekçesiyle kabul etmemişlerdir. Diğer hukuk ekolleri ise selem akdine konu olan malların karz akdine de konu olacağı görüşündedirler. İbn Teymiyye dışında hukuk ekolleri arasında menfaatin karz akdinin konusu olmayacağı üzerinde ittifak vardır. (Şu evde oturma menfaatinin sana borç verdim.) menfaatin borcu bir ariyet olur aslında o yüzden olmaz diyorlar. Hanefiler, menfaatin mal olmayışı, Hanbeliler, bunun örneğinin bulunmayışı gerekçesiyle menfaatin karzın konusu olmayacağını savunurlar.

Karz akdi, hibe, ariyet, vedia, rehin ile birlikte aynı akitler içerisinde yer alır ve tamamlanabilmesi için akitlerin genel şartlarının yanı sıra teslim şartının da gerçekleşmesi gerekir. Karz akti bağlayıcı bir akit değildir. Her iki tarafta dilediği zaman akti feshedebilir.

3.4. Hükümü

Karz akdinin hükümü borç alınan malın (mukraz) mülkiyetinin müstekriz için sabit olmasıdır. Borç alınan malın mislinin ise mukriz için müstekrizin zimmetinde sabit olmasıdır. (Yani karz akti yaptınız müstakriz aldığı malın mâliki olur. mukriz için müstekrizin zimmetinde borç alınan malın mislinin sabit olmasıdır.)

Karz akdinde mukrize herhangi bir yarar sağlayan şartın ileri sürülmesi halinde akit sahih olmaz. Örneğin 1000 lira borç veren mukriz, müstekrizin kendisine bir yemek yedirmesini veya bir hediye vermesini şart koşarsa bu şart akitte karşılığı olmayan bir fazlalık olur. Hukukçular Hz. Peygamber'in menfaat celbeden her şey ribadır der bu fazlalığın faize (riba) benzediğini ve ribadan ve riba şüphesinden uzak durmanın vacip olduğunu ifade eder. Akit esnasında şart koşulmadığı halde müstekrizin yemek yedirmesi veya hediye etmesi halinde Hanefi fakihlerinden bir kısmı bunda bir sakınca olmadığını kabul etmişlerdir. Bu fazla ödemeyi "insanların en iyisi ifası en güzel olandır" hadisinde ifade edilen borcun güzel ifası kapsamında görmüşlerdir. Alınan borç ödendiğinde mukrize bir hediye vermek yaygın örf

haline gelmiŖse ise hediye tarafların sze dkmedikleri bir mutabakat niteliği kazanmıŖ olur. Bu durumda gçl bir faiz Ŗphesi ortaya çıkmıŖ olmaktadır.